

Geográfus Hírlevél

18.

Következő hírzárás 2010. szeptember 1.
GH 19. várható megjelenése 2010. szeptember közepe

Szeged, 2010. június 30.

Tartalom

Glossza

Geográfusok iránytű nélkül? (<i>Mezősi Gábor, Szeged</i>).....	3
--	---

Beszámoló

Megalakult az Alkotó Alkalmazott Geográfusok Egyesülete	4
Térinformatikai konferencia és szakkiallítás a Debreceni Egyetemen (<i>Lóki József, Debrecen</i>)	6

Könyvajánló

Karszokról töményen és könnyedén (<i>Leél-Őssy Szabolcs, Budapest</i>)	7
Távol a Gyimestől (<i>Géczi Róbert, Budapest</i>).....	9

Hírek

Rövid hírek.....	13
Tudományos és oktatási események	14

Geográfusok iránytű nélkül?

A földrajz szakmai helyzetét sokan sok szempontból elemzik. Amit látunk az nem szívderítő, mert a korábban „saját”-nak tekintett tudományos helyeinkről a magtudományi alkalmazásainkkal kiszorulunk, illetve mások is megjelentek ezen a tudományos pályán (a geológiától a szociológiáig sok példa hozható fel). A geográfus szakma presztízst nem sikerült lényegesen emelnünk (a sok ok közül ilyen lehet a kis létszám, a szerény támogatás és a társadalom számára hiteles válaszok korlátozott száma). Azt tudomásul kell vennünk, hogy a szakmai „helyekért” éles verseny zajlik, olyan, amiből nem célszerű kimaradni. Ebben a megvilágításban könnyen érhető, hogy sokan ezt az identitáskeresés állomásának tekintik, amikor felvetődik az a kérdés is, hogy merre menjen tovább a szakma? Persze a geográfus szakemberek is átlépik a tudományok maghatárait és más, gyakran határtudományokban keresnek megjelenési lehetőséget. Teszik ezt a jobb karrierlehetőség (pl. rangosabb publikáció, jobb elismertség), a jobb finanszírozás (új projektlehetőségek megnyílása), a könnyebb együttműködés okán, stb. Ezt a helyzet is a szakmai identitást oldhatja.

Elfogadva, hogy az együttműködés felé kell lépnie a geográfiának, látszik néhány olyan „útjelző”, amely sejteti, hogy a megjelölt célok irányába merre érdemes menni. A megoldás egyik kulcsa biztos az oktatásban van. Az általános és középfokú oktatás sokfajta földrajzi szemléletet közvetíthet. A megjegyzések egészen biztos nem érintik az oktatandó anyag tartalmát, de érintik azt a technikát és szemléletet, amivel a fenti gondok oldására képes „szakmai” környezetet teremthetünk a tanulóknak. Nem feledve a földrajz „romantikus”, információközlő, összefüggést tanító és „kaland” irányzatait (ezek nagyon fontosak), egyre jobban előtérbe kerül az információkezelés, vagy épp az elemi tudományos szegmensek feldolgozásának kérdése. Ami viszont nagyon háttérbe szorult – és ennek sok oka lehet – az a földrajz problémakezelő és –megoldó jellege (amivel be lehet mutatni a társadalmi hasznosságot), a tájékozódni képességet biztosító tudás és a munkát adó ismeretek előkészítése. Nem mondhatjuk, hogy ezt a tanuló és tanár nem képes teljesíteni, ui. számos országban már az általános iskolában az információgyűjtés a cél és nem azok kezelése (pl. <http://www.infoplease.com/spot/99geography1.html>). A középfokon már az USA-ban és Németországban is többfajta tényező kapcsolat-elemzése és annak megjelenítése folyik (USA pl. a World Wind 1.4, Európában a MODIS adatainak együttes feldolgozása) és mindez a középfokú oktatásban.

Nagy kérdés persze, hogy a mi szakmai megközelítésünkön kívül milyen szereplők határozzák meg a földrajz tartalmát. A klasszikus megközelítéseken úgy tűnik, túl kell lépünk, azaz mi magunknak kell ezeket a különböző szintekre és generalizálható célokhoz alkalmazkodva megfogalmaznunk. Mást tart fontosnak egy geográfustól (pontosabban attól a tudástól, amit felmutat) egy munkaadó, hiszen ebben az esetben a piac által rendelt szolgáltatás diktál, és más a prioritás az akadémiai körökben. A tudomány elvárásaival szemben jobban tudunk tájékozódni, de azt a kérdést gyakran teszik fel az alkalmazott kutatást végző kollegák, hogy hol van a kutatás szakmai határa – mi földrajzi kutatás és mi nem az –, és hogy van-e megfelelő mennyiségű földrajzi tudományos kérdés. Nagyon eltérően konvertálható a társadalom elvárása is. Ezzel kapcsolatban az feltétlenül elemezhető, hogy van-e elég humán és technikai erőforrásunk, és nagyon eltérő a kulturális identitás alapján megfogalmazott elvárás, azaz mennyire vagyunk képesek a valós társadalmi kérdésekre is választ találni.

Minden esetre az látszik, hogy az oktatásirányítás lát bizonyos ellentmondásokat, és ami számunkra fontos ezek a minőséggel kapcsolatosak (pl. felvételi és emelt szintű érettségi az egyetemre jutáshoz), amit most eltekintve ennek jó és rossz vonzataitól, serkentőleg hathat a középfokú oktatásra is.

Milyen hasznosat tehetünk akkor az identitás megerősítéséhez? Mindenek előtt az okos cselekvési szándék a fontos, mert ez segítheti azokat a feladatokat, amelyek közelebb vihetnek a megoldáshoz. Ezek közül néhányat legalább már foglalkozik a szakma:

- pl. kinek és mit tanítsunk problémaköréről nemrég készített Horváth Gergely összefoglalót *A földrajzoktatás helyzetéről és a megoldandó feladatokról* címmel;
- a szervezettség kérdése már előkerült az MTA, az MFT és más szakmai testületek ülésén;
- a szemlélet-formálásnak azok a fiatal alap-, közép- és felsőfokú oktatásban dolgozó kollégák a letéteményesei, akik szakmai elkötelezettségüket büszkén vallják;
- az elmúlt évek kutatás-finanszírozási változásai kényszerítették ki a kooperációs kutatásokat, amit a szakma saját hasznára is fordíthat.

Mezősi Gábor, Szeged

Megalakult az Alkotó Alkalmazott Geográfusok Egyesülete

Folyó év március 30-án, Budapesten, az MTA Földrajztudományi Kutató Intézetében került sor az Alkotó Alkalmazott Geográfusok Egyesületének alakuló ülésére, ami Csatári Bálintnak, a földrajztudomány kandidátusának, egyetemi docensnek az alábbiakban közölt köszöntőjével kezdődött.

Tisztelt Egybegyűlte! Kedves Kolleginák, Kollegák!

Több mint másfél évtizede kezdődött meg hazánkban az egyszakos geográfus egyetemi képzés, s 12 éve végeztek az első szakgeográfusok. Azóta öt tudományegyetem, becslésünk szerint több mint ezren kaptak – mondhatni „alkalmazott geográfus” – diplomát. Tudjuk a honi geográfia az államszocializmusban nem kapott egyszakos képzésre lehetőséget, mint a világ más részein, minthogy erre itthon is mindig volt lehetősége a biológiának, a fizikának. Ezért másfél évtizede sok mindent újból kellett kezdeni.

Nem véletlen tehát, hogy ennyi idő eltelte után többen is úgy gondoltuk, hogy tennünk kellene valamit azért, hogy a magyar alkalmazott geográfia is méltó helyre kerüljön a hazai közgondolkodásban. Mezősi Gábor professzorral régóta dédelgetett vágyunk volt, hogy próbáljuk meg összehozni egyszer Önöket kedves fiatal kolleginákat, kollegákat, hogy felajánljuk a lehetőséget, tegyünk valamit együtt a magyar geográfia jövője ügyében. Önökkel együtt. Köszönjük, hogy elfogadták a meghívásunkat, s hogy ilyen szép számban eljöttek, s itt lehetünk együtt. Köszönjük a szervezést Nyári Dianának, s azoknak is, akik láncszerűen továbbküldték a felhívást, vagy kitették TÉRPORT portálra, mint egykori kedves tanítványom Nemes Dóra tette.

Mi – a szervezők – úgy gondoltuk, hogy csak kezdeményezünk, s Önökre bízunk, hogy milyen módon és milyen szervezeti formában folytatják majd e formálódó szakmai civil szervezet megalakítását és jövőbeli életét. Előbb „csak” együttműködnek, rendezvényeken kóstolgatják, hogy mire is lenne igazán szükségük, s majd utána alakítanak szervezett jogi formát. Nekünk

meggyőződésünk, hogy a felhívásunkban szerepelő feladatok elvégzésére szükség van. A következők ajánlhatók tehát a figyelmükbe a leendő szervezetet illetően:

- *összefogja, szervezze a honi geográfusok szakmai közösségét,*
- *tartson szoros kapcsolatot a hagyományos földrajzi társasági szerveződésekkel és más, a szakmához a gyakorlatban közel álló szervezetekkel,*
- *építse a magyar szakgeográfia jó hírét, növelje annak társadalmi elfogadottságát,*
- *segítse az alkalmazott geográfia felsőoktatási tananyagainak folyamatos átalakítását és bővítését,*
- *támogassa a geográfus képzésben részesülők nyári, illetve fél éves szakmai gyakorlatainak lebonyolítását,*
- *növelje a geográfus végzettséggel betölthető hivatalos álláshelyek lehetőségeit,*

Annak igazolására, hogy ez realitás, engedjék meg, hogy néhány mondatban idézzem a felhívás óta a kezembe került legújabb angolszász társadalom-földrajzi lexikon alkalmazott geográfiai szócikkének néhány fontos gondolatát.

A földrajznak múlhatatlan szerepe van „reális világ”, a természeti és a humán világ dialektikus személetben történő megértésében, illetve az ebben való kísérletezésben. Ez a tudás másokhoz eljuttatva jelentősen befolyásolja térismereteiket, sőt viselkedésüket is. Ebben a tekintetben tehát a földrajzi tudás eleve egyfajta potenciális alkalmazást jelent. Az első alkalmazott földrajzi feladat tehát a dialektikus geográfiai világismeret és látásmód ápolása.

A második a tudástermelés. Olyan tudásé, amelyik segíthet a társadalmat nyomasztó problémák megoldásában. Erős alkalmazott geográfiai irányzatok dolgoznak a környezet- és fejlesztéspolitika, a város és regionális tervezés megalapozásán. Ezek a legismertebb és leggyakoribb alkalmazások.

A harmadik feladat, vagy talán mondhatnánk küldetésnek is: szakértői tevékenységek végzése az állam, a kormány és az önkormányzatok, illetve a civil társadalom számára.

Számos geográfus töpreng újabban az ún. „közföldrajz” (Public geography) lehetséges „ügyein”. Ezek a töprengések az akadémiai típusú geográfiai kutatások megújításán túl szólnak a földrajzi iskolai tananyagokról, s arról, hogy a geográfia milyen intelligens és intellektuális muníciókat tud(-na) nyújtani a széles társadalom számára. Ezért szorgalmazzák a más tudományokkal való együttműködést, az akciókutatásokat, a „részvételi megfigyelést”.

Kedves Jelenlévő Alkalmazott Geográfusok! A mai kortárs alkalmazott geográfusok a világban vallják: „eszménk életképes”. Kísérletezni kell a politikai látókör kiszélesítésén, egységes és közös szemléletű geográfiai diszciplínát kell közönség felé „kommunikálni”, és erőfeszítéseink meghozzák a sikert.

Köszönöm a figyelmüket.

A köszöntő elhangzása után értékes gondolatcsere zajlott le a tervezett szervezetről és annak célszerűségéről. Három egyetemünkről (ELTE, PTE, SZTE) egykor végzett szakgeográfusok (Salamin Géza, Horkay Nándor, Sinka Róbert) tartottak – spontán és vibrálóan izgalmas, őszinte – vitaindítókat. Egyetértettek abban, hogy van létjogosultsága egy ilyen szervezet létrehozásának, ha vállalhatóvá válik hazánkban is geográfus hivatás végzése (illetve ezért ez az alakuló szervezet is sokat tehet), ha hatása lehet a felsőoktatásra, a szakképzésre, a

gyakorlati alkalmazott geográfusi feladatok menedzselésére a tervező vagy akár a kormányzati-önkormányzati munkában.

A hozzászólók többsége a „geográfusság” és a hozzá kapcsolódó szakmai – tudományos identitás vállalása mellett alapvető fontosságúnak tartotta a nyitottságot más, rokon szakterületek felé, de azt is jelezték, hogy jól körülírható kompetenciáknak kellene kapcsolódnia a geográfus szakmához, hogy piacképes lehessen, s hogy a jövőben több és jobb szakmai alappal munkálkodhassanak magyar alkalmazott geográfia jövőjén. „Megújulásra, de a jó tapasztalatok továbbvitelére egyaránt szükség van” – mondták többen is.

Az „egységes” geográfiai (földrajzos) szemlélet ápolása is fontos kérdésként merült fel. E szerint a speciális szakterületek „művelése és bevállalása” csak a „kétarcú” geográfia egységének elismerése és elismertetése után következzen az általános szakmai kommunikációban. S jól lenne az is, ha magasabb politikai, kormányzati pozícióba kerülhetnének olyan geográfusok, akik a szakma elfogadottságát azokban a szférákban is elő tudják mozdítani.

Végül a jelenlévők kifejezték szándékukat, hogy tovább folytatják az alkalmazott geográfusok szakmai szervezete megalakításának az előkészítését, s a „küldetés” pontosítása után a modern internetes kommunikáció eszközeinek kihasználásával hamarosan újra találkozhatnak a végleges megalakítás szándékával.

(Szerk.)

Térinformatikai konferencia és szakkiállítás a Debreceni Egyetemen 2010. június 10-11.

A gyorsan fejlődő és változó térinformatika (GIS) hazai szakemberei az elmúlt két évtizedben konferenciákon ismertették a legújabb eredményeket. 1991–2006 között az évi rendszerességgel szervezett konferenciák helyszíne Szolnok volt. Az elmúlt három évben a korábbi szervezők újabb konferenciát nem hirdettek.

A térinformatikával foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek körében több helyen és több alkalommal felmerült a különböző tématerületeket felölelő GIS konferencia igénye. Két évvel ezelőtt megalakult az MTA Földrajzi Tudományos Bizottság Geoinformatikai Albizottsága, amelynek a tervében szerepelt a térinformatikai konferenciák szervezése.

A fenti előzmények után a Debreceni Egyetem Földtudományi Intézete, az MTA Földrajzi Tudományos Bizottság Geoinformatikai Albizottsága, az MTA DAB Környezettudományi Bizottsága, és az eKÖZIG ZRT. *Az elmélet és a gyakorlat találkozása* címmel a Debreceni Egyetemen 2010. június 10-11-én térinformatikai konferenciát és szakkiállítást szervezett.

A konferencián az ország különböző felsőfokú intézményeiből, térinformatikával foglalkozó munkahelyeiről 134 fő vett részt. Külföldről a BLOM cég és az ERDAS képviselői voltak a konferencián.

A két plenáris előadást követően tíz szekcióban 60 előadás hangzott el, amelyek a térinformatika legújabb eredményeivel és gyakorlati alkalmazásával foglalkoztak. A poszter szekcióban 22 kutatás/alkalmazás bemutatására került sor. Öröndetes, hogy itt már megjelentek

az ifjú geoinformatikusok, a geográfus MSc képzésre járó nappali tagozatos hallgatók, akik a BSc diplomájukban elért eredményeket mutatták be.

A konferencia fontos résztvevőinek tekintettük a szakkiállítókat, akik a legújabb műszereket, illetve a munkahelyeiken előállított térinformatikai témájú alkalmazásokat mutatták be.

A konferencián elhangzott előadások tanulmányai, poszterek ismertetői 450 oldalas lektorált kötetben jelentek meg, amelyet a konferencia regisztrált résztvevői átvehettek, de a téma, illetve a konferencia iránt érdeklődők a teljes kötetet a konferencia honlapjáról letölthetik. A konferencia honlapjának a címe: <http://geogis.detek.unideb.hu/Konferencia2010/>

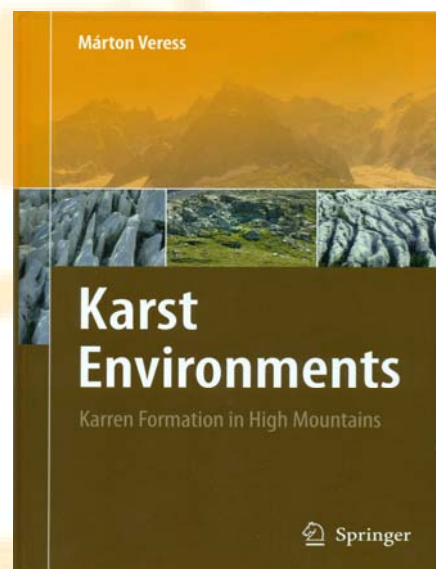
A konferencia értékeléssel és fórummal zárult, ahol a megjelent résztvevők egyrészt biztatták a szervezőket a jövő évi konferencia szervezésére, másrészt egy ajánlást fogalmaztak meg, illetve fogadtak el, amelyet a közeljövőben eljuttatunk a döntéshozókhoz. Az ajánlás teljes szövege a honlapon elérhető.

A szervezők abban a reményben fognak hozzá a 2011. évi térinformatikai konferencia előkészítéséhez, hogy a geográfus kollégák még nagyobb számban vesznek részt előadásokkal, poszterekkel és ezzel is a földtudományok hírnevét növelik.

Lóki József, Debrecen

Karsztokról töményen és könnyedén

Veress Márton 2010: *Karst Environments Karren Formation in High Mountains*. Springer, Dordrecht – Heidelberg – London – New York, 230 old.

A felszínen és a felszín alatt a karsztos formakincs jelenti az egyik legvonzóbb, idegenforgalmi szempontból legjelentősebb látnivalót. A fogyó és ezért egyre felértékelődő ivóvízkincs pedig sok kutató figyelmét irányítja a karszt felé. A karsztkutatás egyik legérdekesebb területe éppen a kőzetfelületen centiméteres/méteres/néhány tíz méteres mérettartományba eső karrok vizsgálata.

Magashegységekben a talajtakaró, ill. ehhez (és a mostoha klímához) kapcsolódóan a növénytakaró hiánya, és az általában bővebb csapadék miatt sokkal intenzívebb a karbonátos kőzetek (elsősorban a mészkő) felszínén az oldódás, sokkal nagyobb méretű, szembeötlőbb

oldási formák keletkeznek – hasonlatosan a meleg, csapadékos trópusi, szubtrópusi körülmények között alacsonyabb térszínen is létrejövő formakincshez. Ez indokolja a Szerző témaválasztását.

Mivel hazánkban nincs se magashegység, se trópusi terület, az elsősorban ott megfigyelhető karros formakincs átfogó elemzése és tipizálásai is hiányzott a magyar szakirodalomból (de – vélhetőleg a megközelítési nehézségek miatt – a nemzetköziben sem képezte ez a témakör a karsztos kutatások középpontját).

Veress Márton vezetésével a Nyugat-magyarországi Egyetemhez tartozó szombathelyi tanszék karsztos iskolájában már évtizednél régebben a karrformák vizsgálata, mérése, térképezése és szelvényezése jelenti az egyik fő kutatási témakört. A Szombathelyen immár másfél évtizede megrendezésre kerülő *Karsztfejlődés* konferenciákon is mindig több előadás szól erről a témáról, sőt, idén már terepbejárás is volt Ausztriában a karrformák bemutatására. Sorra születtek a tanszéken az ilyen témájú szakdolgozatok, doktori értekezések, a műhelyvezető szerző magyar és angol nyelvű publikációi, majd 2004-ben megjelent Veress Márton összefoglaló könyve *A karszt* címmel, és három évvel később *A magashegységi karrosodás* c. kötet. Ennek a továbbfejlesztett, kiegészített változata jelenik meg most angol nyelven is, hogy a külföldi szakemberek számára is érthető és forgatható kézikönyv formájában (nálam is érdeklődött már norvégiai kolléga Veress Márton angol nyelvű publikációi iránt). Így tehát bizvást mondhatjuk, hogy ez egy hiánypótló, jelentős nemzetközi érdeklődésre számot tartó munka.

Rögtön a könyv elején szóba kerül a magashegységi karrosodás jelentősége (pl. klímaváltozás-jelző, ill. a környezetszennyezés felismerésében, detektálásában játszik jelentős szerepet). Összefoglaló olvasható a továbbiakban a karrkutatás több mint száz esztendejének történetéről, kiemelten foglalkozik a szerző a karrkutatás történetének első nagyjaival: bemutatja Favre, Sachs, Eckert és Chaix munkásságát. A későbbi kutatók közül érthetően Cvijičnek és Böglinek szenteli a legnagyobb teret, ecseteli szerepüket a nevezéktan kialakulásában. Utána a legkorszerűbb irodalmat is ismerteti, különös tekintettel White genetikai rendszerére.

A karrok vizsgálatára térve ismerteti a magashegységi karsztosodás főbb jellemvonásait, pl. annak övezetes elrendeződését. Ez különösen érdekes és értékes fejezet.

Bemutatja terepi vizsgálataik helyszínét (Totes Gebirge, Dachstein, Júliai-Alpok stb.). Kitér kutatási módszereikre (térképezés, szelvényezés, törések szerepének vizsgálata, stb.).

Esetenként matematikai formulákat is megfogalmaz, ill. új fogalmakat (fajlagos meanderöv, lesiklási intenzitás) vezet be. Mérésekkel meghatározza a karrformák növekedési sebességét, ill. ismereti mások mérési adatait. Elemzi a formák kialakulására ható tényezőket (pl. lejtő iránya, meredeksége) – geológusként örültem volna, ha bővebben foglalkozik a kőzetminőség determináló szerepével is, de itt nyilvánvalóan nem ez volt a fő szempont.

Csoportosítja a karrformákat (áramlásos eredetűek, szivárgásos eredetűek, ill. egyéb módon kialakuló karrformák).

A továbbiakban nagyon részletesen bemutatja az egyes fő- és alcsoportokat, a vályúkarrokat, falikarokat, meanderkarrokat, saroknyomokat, fodrokat, kagylókat, a szivárgásos eredetű és egyéb módon kialakuló karrformákat (pl. a madáritatókat, ill. a gyűszűkarrokat). Minden esetben külön foglalkozik ezek altípusaival, kialakulásukkal, méretviszonyaikkal, ill. morfológiájukkal.

Veres Márton nem elégszik meg az alaptípusok bemutatásával: kitér a karregyüttesekre, és fő fejezetet szentel a karrformák összeoldódásának, hiszen a terepen gyakran kapcsolódnak össze mind azonos típusú, mind különböző karrformák. Külön szól a gleccservölgyekben

tapasztalható karrosodásról. Elemzi a közetszerkezet ezekre gyakorolt hatását is. Egy másik fő fejezet pedig a karrformák kis léptékű, lokális övezetességével foglalkozik.

Külön kell szólni a szöveget remekül kiegészítő nagyszerű kép- és ábraanyagról. A 104 (!) magyarázó ábra remek, szemléletes, saját szerkesztésű rajzokat, oszlop és kördiagrammokat, az egyes formák kapcsolatait bemutató csoportosításokat tartalmaz. Különösen értékesek és tanulságosak a pontos méréseken (írányméréseken, térképezéseken és szelvényezéseken) alapuló ábrák, amelyeken pl. egy meanderkarr lefutását tanulmányozhatjuk, vagy rózsadiagramot szemlélhetünk.

A 68 fénykép egy tankönyv ábráihoz hasonló „ideálisan” szabályos karrokat mutat be. Ezek tanulmányozásával érthetjük meg igazán a karrformák könyvben ismertett csoportosításának hosszát.

Veress Márton könyvét bátran ajánlom a karsztudományok iránt érdeklődőknek. Nagy érdeme, hogy a külföldi kollégák számára is elérhető angol nyelven mutatja be a magyarországi karsztkutatást.

Leél-Össy Szabolcs, Budapest

Távol a Gyimestől

Ilyés Zoltán, 2007: *A tájhasználat változásai és a történeti kultúrtáj 18-20. századi fejlődése Gyimesben*. Disszertációk az Eszterházy Károly Főiskola Földrajz Tanszékéről I., 191 old., Eszterházy Károly Főiskola, ISBN 978-963-9417-61-8, Eger

A társadalom- és kultúrtörténeti kutatások általában országos vagy regionális szinten közelítik meg tárgyukat, aminek nagy előnye, hogy átfogó és egységes képet rajzolhatnak valamilyen kor társadalmi, gazdasági és kulturális viszonyairól, de ugyanakkor kevésbé alkalmasak a helyi sajátosságok feltárására és megragadására. Azt az űrt, amit az általános társadalom- és kultúrtörténeti kutatás hagy(hat) a kisebb területi egységek megismerésében kitöltheti a hely- és kistáj-történetírás, a falu- és tájmonográfia, melynek elsődleges feladata, hogy szem előtt tartsa a legkisebb társadalmi képleteket, a legtöbb alkalommal mozaikszerűen jelentkező tájiságot és az egyediséget.

Ennek a kihívásnak felel meg az Ilyés Zoltán által jegyzett kötet, melynek célkitűzéseit a lehető legpontosabban fogalmazza meg a szerző: *Munkánkban a természeti adottságokat is számbavevő komplex megközelítésmód igényét nem feladva, döntően a tájat használó, szociokulturálisan és gazdaságilag meghatározott társadalom tér- és tájformáló hatását szem előtt tartva, a történeti kultúrföldrajz, az alkalmazott történeti földrajz, a történeti és a recens jelenségek felé egyaránt forduló kultúrkutatás, az ökológiai antropológia és a történeti ökológiai interdiszciplináris megközelítésmódjával, rendszerszemléleti igénnyel kívánjuk számba venni a Tatros felső vízterületének kultúrföldrajzi jellegzetességeit és értékeit. Ezen túlmenően jellegzetes forma- és elemegüttesek bemutatásával ajánlásokat teszünk a tájvédelem, a tájtervezés és az ökomuzeális hasznosítás számára.*

A disszertáció megvédése és e kötet megjelenése között eltelt egy évtized alatt az erdélyi, főleg a székelyföldi turizmus fejlődésével párhuzamosan egy újabb cél is körvonalazódott: *hozzájárulni a gyimesi kultúrtáj differenciáltabb megértéséhez, és a kultúrtáji elemek mértékadó örökségésítéséhez, bemutatásához. Szerény célként végül azt is megfogalmazzuk, hogy a helyi érdekekre és a helyi «kishagyományra» alapozó tájvédelem, örökség-menedzsment ne legyen kritikátlan kiszolgálója a Magyarországról jelentkező folklorisztikus, romantizáló és olykor „nagy magyar” igényeknek.*

A tizennégy fejezetből álló kötet az előszó és a célkitűzések megfogalmazása után egy „diszciplináris és alapfogalmi” résszel indul. A szerző röviden bemutatja a kultúrföldrajz önálló tudományággá való alakulásának mozzanatait, definiálja a fogalmat, rámutatva, hogy a kultúrföldrajz a társadalmi tudományok és a geográfia határán elhelyezkedő diszciplína, amely a közösségek és társadalmak lokális, regionális és nemzeti szintű identitására fókuszál, központi hangsúlyt helyezve az ember és környezete közötti kölcsönös kapcsolatra. Ezek után a magyar kultúrföldrajzi kutatások főbb művelőit sorolja fel, akikről elmondható, hogy számukra közelebb állt a német iskola gondolatvilága és ignorálták a francia, zömmel Vidal de la Blanche neve által fémjelzett műhely elképzeléseit. Ilyés Zoltánnak azonban mindenre kiterjed a figyelme, nem feledkezik meg a francia iskola kultúrokológiai szempontú megközelítésének megemlítéséről sem. Tisztázza továbbá a történeti földrajz, az antropogén geomorfológia, a kulturális és történeti ökológia fogalmait, majd bemutatja az értekezés megközelítésmódja szempontjából releváns környezeti és tájkategóriákat. E célból – olvasottságáról és a szakmát meghaladó széles ismereteiről tanúságot téve – igen messziről indul: Heideggernek a *Lét és idő* c. művében megalkotott világ fogalmától, hogy eljusson a reális, fizikai környezet, a milió definíciójáig és annak fontosabb típusai felsorolásáig, majd a tájértékelés apropóján, „mankó” használata gyanánt, vissza-visszatér a német humán/kultúrgeográfiai irányzat megállapításaihoz.

A diszciplináris kérdések tisztázása után a kultúrtáj kutatástörténetéről olvashatunk. Megtudjuk, hogy a három községet – Gyimesbükk, Gyimesfelsőlok és Gyimesközéplek – felölelő, a Tatros felső folyása mentén elterülő, nagyjából hét kistájon keresztül húzódó Gyimesről mindeddig nem született egy egységes monográfia. A tájhasználatról, a néprajzi kérdésekről, a településszerkezetről többen is említést tesznek, többek között Orbán Balázs, Benkő Károly, Vámszer Géza. A kászoni építkezésről Kós Károly egy teljes monográfiában értekezik. A tágabb terület (Csíki-havasok, Gyilkos-tó környéke) geobotanikájáról Nyárádi Erasmus Gyula, Csürös István, Csürös Margit és Pálfalvi Pál közöltek tanulmányokat. A Gyimesi-szoros mint védelmi táj vonatkozásában Cholnoky, Szádeczky és Prinz Gyula műveiben, a terület természeti földrajzi és földtani jellemvonásairól pedig a Keleti-Kárpátok középső csoportját bemutató átfogóbb tanulmányokban találunk utalásokat.

A következő fejezet a források számbavételével foglalkozik. A rendelkezésre álló térképek száma igen korlátozott volt. A szerző a három katonai felvételezés térképanyagaira, az 1873-ból, 1909-ből és 1965-ből származó kataszteri, valamint a 20-30-as és a 90-es években

készített üzemtervi térképek adataira támaszkodva részletes településföldrajzi és tájhasznosítási szempontú térképanalízist végzett, és genetikai szempontból értelmezve hét időmetszetben mutatta be a tájszerkezeti elemek kialakulását. E fejezetnél a recenzió írója az igen alapos és jól strukturált tanulmány talán egyetlen hiányosságára hívhatja fel a figyelmet: érdemes lett volna a 21. század technikáját is alkalmazni, ún. légi és műholdképek kiértékelésével értelmezni az utóbbi egy-két évtizedben végbemenő területhasznosítási és birtokszerkezeti változásokat. A térképi források kivételével bőven álltak rendelkezésre az oklevéltárak, a jogtörténeti és etimológiai gyűjtemények, a családi dokumentumgyűjtemények, erdészeti és legelő üzemtervek, illetve az írott sajtó forrásanyagai és adatai.

A Gyimesek természetföldrajzi tulajdonságainak – a legilletékesebb szerzők tanulmányaira alapozott – rövid ábrázolása következik. Ebben a részben a klasszikusnak is mondható tektonikai, földtani, domborzati, éghajlati, hidrológiai, geobotanikai és pedológiai jellegzetességek bemutatása mellett sor kerül a természeti határok és a kulturális-politikai határok közötti összefüggések felvázolására is. Megtudjuk, hogy „Székelyföld Moldva felőli határa a Keleti-Kárpátok homokkővonulatai közül jobbra azokon fut, amelyekbe a belső vízválasztókról induló regressziós völgyek szűk szorulatokat, szurdokokat véstek”. Ennek a kettős határvonalnak a stratégiai jelentőségéről már Cholnoky, Szádeczky és Prinz is említést tettek. Megtudjuk továbbá, hogy a történelmi határ tájban és nem tájhatáron fut, és mindkét irányba, vagyis Moldva és a Székelyföld felé is „hasonló ökológiai adottságú területek” húzódnak, de „a sokszor 30 km széles, magashegyi lucfenyvesek és alhasvasi gyepek által borított határ menti területek a középkorban és a kora újkorban nem váltak a székely oikumené szerves részévé”.

A szerző a hetedik, a leghosszabb fejezetet a történeti kultúrtáj fejlődésének szánta. E rész igazi csemegét jelenthet a szakemberek, de még a laikusok számára is. Olvashatunk benne a gyimesi csángók eredetéről, a népesség etnokulturális sajátosságai és a tájhasználat összefüggéseiről, a területbirtoklás etnikai szempontú változásairól, a lakosság társadalmi-szociális tagozódásának és foglalkozási rétegződésének térben és időben való alakulásáról (a kutatás esetenként kiterjed a tágabb érelemben vett Gyimesre is, mely magába foglalja Hárompatakot, sőt a szomszédos Szépvízre, Szentmihályra, Csobotfalvára, Madarasra és Szentmiklósra is, települések, amelyek dűlői részben vagy teljesen kiterjednek a vizsgált területre) és nem utolsósorban a természeti-táj adottságok, a társadalomszervezet és életforma, illetve a településszerkezet és tájhasználat összefüggésrendszeréről.

Néhány gondolat erejéig érdemes megállni az első két kérdésnél. Ilyés Zoltánt igen körültekintő és részletes kutatásai arra a következtetésre vezették, hogy a gyimesi csángók egyrészt a pestisjárványok, az elviselhetetlen robotkötelezettségek és nem utolsósorban a Mária Terézia-féle határórség-szervezés miatt elmenekült székelyek, másrészt pedig a túlnépesedés, az adók növekedése, a falusi szokásjog megszűnése és a drinápolyi egyezmény utáni gabonakonjunktúra hatására (az angliai 16-17. századi fordított irányú – a közlegelő tragédiájának nevezett – folyamatra emlékeztető jelenség) a 19. század első felében zömmel Moldvából nyugat felé vándorló román pásztornépesség együttéléséből alakult ki.

A két etnikum tájhasználati szokásai a kezdetben igen eltértek egymástól: míg a pásztorkodó románság az erdőt mindenütt jelenvaló, megkerülhetetlen akadálnak és ennek értelmében pusztítandónak tekintette, addig a székelység számára megélhetési forrást jelentett, és ebből kifolyólag a székely falutörvények a hagyományos faizás kivételével tiltották az erdők irtását. Idővel a gyimesi csángók „erdőkonceptiója” a románságéval azonosult, ami a pásztorkodás széles elterjedésével magyarázható.

A következő fejezet a helynevek etimológiájával foglalkozik. Ezek a nevek jelentős adalékokkal egészítik ki a monográfiát, híven ábrázolva a települések történetének alakulását és a birtokviszonyok változását. Ily módon a helynevek a természeti és antropogén felszínalakzati és

ökológiai viszonyokat, a földtani felépítés sajátosságait, a tájhasználat módozatait, az uralkodó morfordinamikai folyamatokat, a tulajdonviszonyok alakulását, stb. tükrözik. A helynevek különböző „megnevezései pontosan utalnak a helyiek természetes ökológiai ismereteire, kifinomult klasszifikációs rendszereire, gyakran lefedve a tájökológiában használt ökotop, illetve nanochor egységeket” olvashatjuk. A recenzió terjedelmi korlátai azonban nem teszik lehetővé az etimológiára vonatkozó reflexiók további kifejtését.

A kilencediktől a tizenegyedik fejezetig bezárólag a történeti kultúrtáj kérdése kerül górcső alá. Ez a blokk a Gyimes vidékének uralkodóan agrárjellegéből fakadó és a hagyományos tájhasználat következtében kialakuló reliktum és állandó jellegű antropogén formái és az ezek által kialakított alakegyüttesek bemutatását tartalmazza. Megismerkedhetünk a birtokhatárt jelző antropogén morfológiai elemekkel (néhány példa: kőjelek, határkövek, kőhalmok, tájesztétikai elemek, földsáncok és -kertek, agrogén teraszok), az agrárhasznosítás morfológiai tanúival (kőrákások, kőkupacok állattiprások lépcsők, agrogén teraszok, lépcsős mezsgyék), az erózió és a vadkár elleni védekezés alaki emlékeivel (gyepű, farkasverem), a történeti energianyerés, a hagyományos háziipar, a bányászat és a közlekedési infrastruktúra morfológiai elemeivel (mart, dugás, taploca, szénavontatási pálya), valamint a hadászati emlékekkel és elemegyüttesekkel (várgyepű, lőállás, sánc).

E történeti kultúrtáji kép „kialakításában nagy szerepe volt a terület korábban periférikus helyzetének, a hagyományos életmodellek, a paraszti autarkia továbbélésének, a társadalmi-gazdasági fejlődés felemás jellegének. Régióink tehát a társadalmi mobilitás és innováció szempontjából alulfejlett, a kultúrtáji diverzitás szempontjából azonban értéket képvisel, a havasi tájhasználat tekintve a magyar nyelvterületen majdnem egyedülálló”. Mivel a gyimesi táj sem természetvédelmi, sem műemlékvédelmi szempontból pillanatnyilag nem áll védelem alatt, csak felvilágosító munka révén és az önkormányzatok által kezdeményezett tájvédelmi intézkedésekkel lehet(ne) megőrizni az utókor számára ezt a hagyományos és egyre ritkább tájmintázatot. A gyimesi tájat leginkább veszélyeztető tényezők közül legtöbb a birtokviszonyok megváltoztatásával kapcsolatosak, mint pld. az erdők privatizációja, a birtokok spontán tagosítása, de megemlíthető még az egyneműsödő tájhasználat, a legelőterületek visszaszorulása, a tájgondozás hiánya, a motorizáció elterjedése, az építkezési divat, egyszóval a modernizáció, a globalizáció és a viszonylagos elszigeteltség megszűnése. A fejezet a kultúrtáj védelmének érdekében a szerző által fontosnak látott feladatok felsorolásával végződik.

A kötet utolsó blokkját alkotó három fejezet a magyar és angol nyelvű összefoglalót és egy igen alapos, zömmel magyar, de román és német forrásanyagokat felsoroló bibliográfiát tartalmaz. Külön érdemes megemlíteni, hogy a román karakterek mindenhol a helyükön találhatóak, ez nem csak a nyomda ördögének aludhatnékján múlt, hanem a szerző nyelvismeretének és mindenre, a legapróbb részletre is kiterjedő figyelmének, valamint alapos munkájának eredménye. A kötet további erénye, hogy mondatai kerek, befejezettek, alany és állítmány mindig a helyén található (ezt nem mondhatja el minden tudományos kötet szerzője), illetve a szövegben csak indokolt helyen jelennek meg az idegen kifejezések.

Összességében elmondható, hogy egy átfogó jellegű, módszertanilag jól felépített és rendszerezett, világos gondolatvezérlésű, multidiszciplináris szemléletet nyújtó és ugyanakkor igen érdekes kötetlet lettünk gazdagabbak.

A távol a Gyimestől cím pedig a szerzőnek a tájhoz való lelki kötődését jelzi: a Keleti-Kárpátok hegyvonulataitól távol szocializálódó Illyés Zoltán nemcsak tudományos témára, hanem életre szóló barátságokra is lelt a Kárpát-medence e félreeső zugában.

Géczi Róbert, Budapest

Rövid hírek

Tizenharmadik alkalommal került megrendezésre Szombathelyen a Karsztfejlődés Konferencia. A konferencián az ELTE, a Szegedi Tudományegyetem, az ATOMKI, a Pécsi Tudományegyetem, a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem és a Nyugat-magyarországi Egyetem doktoranduszai és kutatói előadásokon és poszttereken számoltak be kutatási tevékenységükről és eredményeikről. Az előadások, amelyeket gyakran élénk vita követett, folyó év május 27-én és 29-én hangzottak el kutatásmódszertan, karsztmorfológia, barlangkutatás, tudománytörténet-modellezés, karszthidrológia és karsztkörnyezet nevű alszekciókban. A 34 előadás mintegy 50 fős hallgatóság előtt hangzott el.

Csütörtökön, 27-én könyvbemutatóra került sor. Az érdeklődők megismerkedhettek Keveiné Bárány Ilona *A karsztok ökológiai rendszere* (ismertető: Kozma Katalin), Veress Márton *Karst Environments, Karren Formation in High Mountains* (ismertető: Tóth Gábor) című, valamint a Ginés, A.-Knez, M.-Slabe, T.-Dreybrodt, T. által szerkesztett *Karst rock features* című kiadványokkal. Ez utóbbiban hazai kutatók hét fejezetet jegyeztek (ismertető: Tóth Gábor).

A továbbiakban egy különleges esemény tanúi lehettek a konferencia résztvevői: Gucsik Arnold szerkesztő útjára indította a *Karst Development* elnevezésű, angol nyelvű magyar karsztos tematikájú folyóiratot.

Az előadásokat május 28-án terepbejárás gazdagította. Ezen a résztvevők a Hochswab egy paleouvaláját tanulmányozhatták. A terepbejárás során szakmai előadásra is sor került a paleouvala kialakulásáról, morfológiájáról, majd ezt követően e formakincs karsztos folyamatairól és jelenségeiről szakmai vita következett.

A Szegeden 2009. november 10.-én megrendezett *Tájváltozás értékelési módszerei a XXI. században* című konferencia kiadványának teljes anyaga, illetve cikkei egyesével is letölthetőek az alábbi honlapról: <http://www.geo.u-szeged.hu/tajvaltozas>.

Tudományos és oktatási események

Itthon

2010. július 7-9., **A Magyar Hidrológiai Társaság XXVIII. Vándorgyűlése**, Sopron
http://www.hidrologia.hu/mht/index.php?option=com_jellap

2010. augusztus 14-19., **HUNGEO 2010. Magyar földtudományi szakemberek X. találkozója**. Szombathely
Információ: kovacs@mafi.hu
www.foldtan.hu

2010. szeptember 2-4. „**Talajaink a változó természeti és társadalmi hatások között**” – **Talajtani Vándorgyűlés**. Szeged
www.talaj.hu,
www.geo.u-szeged.hu

2010. október 17-21., **International Workshop on Loess Research and Geomorphology**
Pécs
<http://inqua-loess.org/index.php>

2010. november 4-6., **Geográfia – 2010. – Pécs**
V. Magyar földrajzi konferencia;
VII Magyar politikai földrajzi konferencia – Magyarország európai uniós elnökségének politikai földrajzi kérdései;
X Közép-európai hatszög konferencia – Kulturális gazdaság – Kulturális turizmus. Pécs
www.foldrajzikonf2010.pte.hu

2010. november 12. **Régiók a Kárpát-medencén innen és túl**. Kaposvár
Információ: gulyas1@t-online.hu

2010. november 18-19. **Via Futuri 2010. A jövő energiái**. Pécs
www.viafuturi.hu

Külföldön

2010. július 5-9. **VII. International Conference on Aeolian Research (ICAR)**, Santa Rosa, Argentína
<http://rian.inta.gov.ar/icarvii/>

2010. július 5-11, **ENVIROMIS-2010, International Conference and Early Career Scientists School on Environmental Observations, Modeling and Information Systems**, Tomszk, Oroszország
<http://www.scert.ru/en/conferences/enviromis2010/>

2010. július 8-10., **IGU Commission on Geographical Education Symposium, Representations of cultural differences through geographical education**, Isztambul, Törökország

<http://igucge2010.fatih.edu.tr/>

2010. július 12-14., **Fifth International Conference on Waste Management and the Environment**, Tallin, Észtország

<http://www.wessex.ac.uk/10-conferences/waste-management-2010.html>

2010. július 20-23., **Accuracy 2010, Ninth International Symposium on Spatial Accuracy Assessment in Natural Resources and Environmental Sciences**, Leicester, Anglia

<http://www.le.ac.uk/geography/accuracy/index.html>

2010. július 21-23., **4th IAG Working Group on Geomorphological Hazards Session**, Tirunelveli, Tamil Nadu állam, India

<http://www.geohazardsmsu.co.nr/>

2010. július 25-30., **5th International Conference on Fog, Fog Collection and Dew**, Münster, Németország

<http://www.fogconference.org/>

2010. augusztus 1-6. **19th World Congress of Soil Science, Soil Solutions for a Changing World**, Brisbane, Ausztrália

<http://www.19wcss.org.au/>

2010. augusztus 23-27. **PECSRL, The Permanent European Conference for the Study of Rural Landscape 24th Session**. Riga, Lettország

<http://www.geo.lu.lv/pecsrl/home/statement>

2010. szeptember 3-5., **SAAG 2010 Biennial Conference Landscape Denudation or Land Degradation? Interrogating the Geomorphic Processes of Landscape Change in Southern Africa**, Grahamstown, Dél-Afrika Köztársaság

<http://www.geomorph.org/sp/arch/Grahamstown2009-1.pdf>

2010. szeptember 9-12., **7th European GIS in Education Seminar**, Serres, Görögország

<http://www.eugises.eu/>

2010. szeptember 13-17. **15th Australasian Remote Sensing & Photogrammetry Conference**, Alice Springs, Ausztrália

<http://www.15.arspc.com/>

2010. szeptember 11-16., **15th World Clean Air and Environmental Protection Congress**, Vancouver, Kanada

<http://iuappa.com/congress.htm#worldcongress>

2010. szeptember 19-25., **Fifth I.A.G./A.I.G. SEDIBUD Workshop**, Sauðárkrókur, Izland
http://www.geomorph.org/wg/sb/SEDIBUD_5th_meeting_Iceland_2010.pdf

2010. szeptember 20-25., **Structures and Processes of Initial Ecosystem Development – Meeting of Young Researchers in earth Sciences**, Cottbus, Németország
http://lsb-server.umwelt.tu-cottbus.de/MYRES_2010/myres4/index.html

2010. szeptember 23-26., **XIX Congress of the Carpathian Balkan Geological Association**, Szaloniki, Görögország
<http://www.cbga2010.org>

2010. szeptember 23-26., **Geographical Research and Cross-Border Cooperation within the Danube Lower Basin The first Romanian- Bulgarian - Hungarian - Serbian Conference**, Craiova, Románia
http://forumgeografic.ro/wp-content/uploads/2009/11/first-call_Lower-Danube-.pdf

201. október 17-22., **International Snow Science Workshop**, Lake Tahoe, Kalifornia, Amerikai Egyesült Államok
<http://www.issw2010.com/>

2010. november 5-6., **Applied Geography in Theory and Practice**, Zágreb, Horvátország
<http://appliedgeography.wordpress.com/>

2010. november 22-25., **IAG/AIG Working Group on smallCATCHMENTS 4th International Seminar on Small Catchments Dynamics: Connectivity in Time and Space**
<http://www.geomorph.org/sp/arch/WGsC-2010-1.pdf>

2010. november 18-21., **Trees & Dynamics**, Clermont-Ferrand, Franciaország
http://www.univ-bpclermont.fr/LABOS/geolab/Internet-Arbres%20et%20Dynamiques/Information_EN.htm

2010. november 23-25., **First International Conference on Sustainability and the Future**, Sherouk, Egyiptom
<http://research.bue.edu.eg/fisc2010/>

2010. december 2-3., **Conference on Geomorphological Processes in Different morphoclimatic Zones – Relief and Sediments**, Varsó, Lengyelország
<http://www.sgp.org.pl>

2010. december 5-8., **The International Conference on Water Resources and Arid Environments**, Rijad, Szaúd-Arábia
<http://www.icwrae-psipw.org/>

2010. december 15-17., **First International Conference on Sustainable Urbanization (ICSU)**, Hong Kong
<http://www.polyu.edu.hk/fclu/ICSU2010/>

2011. január 23-26., **Symposium GIS Ostrava 2011.**, Osztrava, Csehország
<http://gis.vsb.cz/gisostrava/>

2011. január 25-27., **ICESE 2011: International Conference on Earth Sciences and Engineering**, Dubai, Egyesült Arab Emírátságok
<http://www.waset.org/conferences/2011/dubai/icese/>

2011. február 18-22., **IAG/AIG Regional Conference on Geomorphology 2011: Geomorphology for Human Adaptation to Changing Tropical Environments**, Addis Abeba, Etiópia
<http://www.geomorph.org/sp/arch/IAG-RCG-2011-Ethiopia-circl.pdf>

2011. március 23-25., **Spatial Statistics 2011, Mapping Global Change**, Enschede, Hollandia
<http://www.spatialstatisticsconference.com/>

2011. április 11-13., **JURSE 2011, Joint Urban Remote Sensing Event**, München, Németország
<http://www.pf.bv.tum.de/jurse2011/>

2011. szeptember 18-22., **Soil Science in a Changing World.**, Wageningen, Hollandia
http://eusoils.jrc.ec.europa.eu/events/Future_events/Wageningen.pdf

2011. szeptember 19-23. **Geoitalia 2011.**, Torino, Olaszország
<http://www.geoitalia.org>